

IV. Szigetek:

1. Negroponte (Euboea), igen termékeny sziget, Chalkisz főhellyel, az Euripusz hídnál fekszik.

2. A Kykladok: Androsz, Tenosz, Delosz, Mykonosz (a vándormadarak pihenőhelye, fűrfogás), Parosz (márvány), Naxosz és különösen: Szýra, Hermupolisz kikötővárossal, mely kedvező fekvésénél fogva a királyság első tengeri kereskedővárosa, 20,000 l. Szantorin (Santo Ireneo) nevezetes vulkanikus tűneményeiről.

3. A Joni szigetek: Kephalaria, Ithaka (Odysseus) Korfú, Korfú várossal 25,000 l. Szanta-Maura (Leukas), Zante (Zakyntho) Zante várossal, 20,000 l. Cerigo. — A szigetek fő kereskedelmi cikkei: mazsolyaszőlő, bor és faolaj. Legtermékenyebb Zante.

AZ APENNINI FÉLSZIGET.

(289,000 □km. 28.000,000 l.)

Fekvése és vízszintes tagoltsága. Az Apennini félsziget déli Európa félszigetei között a középső helyet foglalja el; de északon legmesszebbre nyúlik földrészünk testébe; délnyugati folytatása — Szicília — által az Afrikai partokhoz 114 kilométernyire közeledik, míg a Balkáni félszigethez délkeleti keskeny nyulványa, Apúlia, által 40 klméternyire ér; e fekvése által a Földközi-tengert két majdnem egyenlő részre osztja, miáltal az összes közlekedés és kereskedelem középpontjává lón, midőn a világkereskedelem még a Földközi-tengerre szorítkozott; de az Amerika és Keleti Indiába vezető út fölfedezése óta ez előnyök elvesztek és a világkereskedés más útakba tereltetett; mindazáltal Itália történeti, tudományos és művészi tekintetben felülmúlhatatlan.

E keskeny, de hosszú félsziget déli része legjobban tagolt, hol Szicília sziget van és a félsziget két részre szakad.

Vízszintes tagoltsága mutatja, hogy Itália három részre osztható, úgy mint: szárazföldi északi Itáliára, a kevésbé tagozott közép Itáliára és a déli, inkább tengeri Itáliára. Partjainak kifejlődése kedvezőtlenebb, mint a szomszédos Balkáni félszigeté, de kedvezőbb, mint a Pirenéi félszigeté.

Függőleges tagoltsága és vizei. Itália északi vidékére az Alpok déli lejtői ereszkednek, az egész félszigeten pedig az Apennini hegyláncolat vonul végig; azonkívül egy nagy és négy kisebb síksága van.

A félsziget alakját és irányát az északnyugatról délkeletre elvonuló Apennini hegylánczolatától nyerte, mely a félszigetet a nagyobb nyugati és kisebb keleti részre osztja. A főláncz vízválasztót képez az Adriai és Tyrrhénai tenger között és három részre osztható:

a) az Északi Apenninek a Col di Tenda által összefüggnek az Alpokkal, honnét keskeny ív alakjában előbb keleti, később délkeleti irányban egészen a Tiber forrásáig nyúlnak el, hatalmas természeti falat képezvén északi Itália és a félsziget déli része közt;

b) a Középső Apenninek a félsziget főirányát követve, az Ádriai tengerhez közelednek és vele párhuzamosan haladnak a Tiber forrásától egészen a Volturno forrásáig. A hegyláncznak e része legszélesebb és legmagasabb; itt az Abruzzói fensíkon emelkedő Gran-Sasso 2909 méternyi magas;

c) a Déli Apenninek a Volturno forrásánál kezdődnek és a Spartivento előfokig huzódnak el, míg a félsziget délkeleti része (Apúlia) alacsony hegyekkel van borítva; nyugaton a Campani síkságból a Vezuv tűzhányó 1282 méternyire emelkedik.

A Lombárd-Velencei síkság, vagy a Pó síksága, mely az Ádriai tengerből kiszáradt medre, északról az Alpok, délen az Apenninek által határolva a Pó mindkét partján terül el, mindenütt jól nedvesítettik, ennél fogva igen termékeny és gondosan van művelve, csak keleten a tenger mellett terülnek el terméketlen posványok. Maga a természet és a lakosok szorgalma (kedvező csatornázás) ezt a síkságot Európa legnagyobb kertjévé varázsolták, de kiterjedése és egyenes fekvése kedvező csatahelylyé változtatta, melyen több ízben az egész félsziget sorsa eldőlt.

A Toscanai lapály az Arno partjain vetélkedik Lombárdiával termékenységre. A Pisától Róma határáig elterülő alacsony partvidéket Maremmának nevezik; e kiterjedt rétségen hűvösebb időszakban számos bivalycsorda szokott legelészni; nyáron egészségtelen és elhagyatott.

A Római síkság (Campagna di Roma) egykoron Itália legvirágzóbb és legnépesebb része, most egészen elhanyagolva és elhagyatva, marhasordák legelőjéül szolgál, midőn azok az Apennineket elhagyják. Rómától délkeletre vannak a Pontini posványok, buja, füves, szép faligetekkel, de lázt okozó levegőjük miatt lakatlanok; közepükön vonul el a rómaiak legelőnkébb és legszebb útja a «via Appia».

A Campani síkság Nápolytól északra és keletre, mindenütt a leggondosabban művelve, számtalan várossal, faluval, nyaralóval.

Az Apúliai parti síkság a félsziget délkeleti részén terül el és az Ofanto által öntöztetik, melynek partjain a cannaei csata vívatott. Ez pusztaság és leginkább juhtenyésztésre alkalmas. Északra emelkedik a Monte Gorgano «Itália sarkantyúja».

A Pó a Monte Visón ered; folyása előbb keleti, ezután Turinig északi, innét ismét keleti egészen torkolatáig. Mellékfolyói, melyek az Alpokból és az Apenninekből sok iszapot hordanak össze és a főfolyó medrét és torkolatát feltöltik, a következők:

- a Ticino, mely a Lago-Maggiore tavon,
- az Adda, mely a Como tavon,

a Mincio, mely a Garda tavon keresztül folyik ;
 jobb mellékvei a Tanaro, a Trebia és a Panaro.
 Az Adige (Ets) Tirolból jön és az Ádriai tengerbe szakad.

A tulajdonképeni félszigetnek folyói többnyire vízszegények ; mert az Apenninek, melyekből erednek, nem emelkednek az örökös hó és jegesek régiójába. A keletiek, mint a Rubico (Rimininél szakad a tengerbe), a Metauro, a Pescara és az Ofanto (Aufdius), jelentéktelenek.

A nyugatiak többnyire jelentékenyebbek, ilyenek:

a Macra, mely Carraránál szakad a tengerbe ;

az Arno, mely Toscana főfolyója ; legjelentékenyebb

a Tiber, mely alsó szakaszában hajózható ; legfontosabb mellék-
 vize a Teverone (Anio) ; tovább délre említendő a

Gariglione, a Volturno és a Busento (Calabriában).

Megemlítendők még a következő tavak ; a Perugiai (Trasimenus),
 a Bolsenai (Volsinii) és a Celanoi (Fucinus).

Éghajlata és terményei. Afrika és a tenger közelsége Itália éghajlatát enyhíti és kellemessé teszi, csak midőn a Szirokkó fúj, nyomasztó a levegő. A tél rövid, a nyár már májusban köszön be. Déli Itáliában a síkságon a fagy és a hó ismeretlenek, míg a Pó síkságán a négy évszak rendszeren váltakozik. Ezen enyhe égélj alatt megterem az olajfa, a narancs, a citrom, a mandola, kitünő bor, füge, aloe, gyapot, cukornád, rizs, kukorica és gabona.

Lakosok. Az ókorban különböző népek lakták Olaszországot, ezeket a latin-rómaiak meghódítván, magukba olvaszták. A népvándorlás korszakában a latin lakosok a germán hódítókkal olvadtak össze, minek nyomait az olasz nyelv és nemzet mai napig fölmutatja. Alig van ország, melyben nyelvre és vallásra nézve a lakosok oly egységet képeznének, mint Itáliában. — Az olaszok, kiknek száma 28 millió, különösen a művészet iránt tanúsított fogékonyáguk által tűnnek ki, de a tudományban is jó névvel dicsekedhetnek.

Anyagi műveltség. A földművelés, noha némely vidéken hanyatlott, mint pl. Sziciliában, virágzónak mondható, különösen a Pó és az Arno partjain, hol kukorica, rizs, olajfa, szőlő, kiterjedt szederültetvények (selyembogár tenyésztése miatt) és déli gyümölcs-termesztésből sok jut a kivitelre. A marhaterenyésztés nagy kiterjedésű, különösen felső Itáliában, hol szarvasmarha tenyésztetik (parmazánsajt), házi állataink mindegyike van itt képviselve ; posványos helyeken nagy bivalycsordákkal találkozunk ; a juhtenyésztés különösen az Alpok lejtőin jelentékeny ; nagy gondot fordítanak a selyembogár-tenyésztésre. Kártékony állatok a tarantói pók, a skorpió és vipera. A bányászat jelentéktelen, említésre méltók csak a Carrarai márványbányák, az Elbai vasbányák és a Sziciliai kénbányák. A műipar hanyatlott, csak a selyemipar az, mely nemcsak az ország szükségleteit fedezi, hanem külföldön is szerepel ; említésre méltó

még a gyapju- és gyapot-szövés, valamint a bőrgyártás. (A florentini szalmakalapok). Tengeri kereskedése nagyfontosságú, különösen Génna, Livorno, Nápoly és Messinában; legújabb időben a belkereskedés is emelkedett.

Politikai viszonyai: Itália alkotmányos királyság és 69 megyére oszlik.

Olaszország fővárosa a pápának, tehát a katolikus világ látható fejének székhelye. A pápát a bibornok konklávéban választják egész életének időtartamára. **Városai:**

Róma, a királyság fővárosa, a pápa és a király székhelye, a világ leghíresebb városa, Itália közepén a Tiber mindkét partján terül el. A régi város a Tiber balpartján hét dombon épült. Róma nevezetességei a klasszikus ókor romjaiból, templomokból, palotákból és gazdag műkincsekből állanak. Az ókor maradványai: a forum romanum, az arcus Titi, az óriási colosseum, amphitheatrumok, fürdők és csatornák, a szép Pantheon stb. Az újkori és középkori Róma jobbadán egyházi jellegű, nevezetességei: a sz. Péter bazilikája, nemcsak Róma, hanem az egész világ első temploma, a Vatikáni pápai palota megbecsülhetetlen tudományos és művészeti kincseivel stb. Van 360 temploma, melyek mind megannyian művészeti muzeumok. A pápa a Vatikánban (ész. Európa legnagyobb palotája), a király pedig a Quirinálban székel, 270,000 l. A város környéke pusztta, levegője egészségtelen.

Civita-Vecchia, megerősített tengeri város, Róma kikötője.

A volt Szardíniai királyságban:

Turin, a Pó partján, azon utak találkozásánál, melyek Franciaországba és Svájcba vezetnek, 226,000 l. **Alessandria**, a Tanáro mellett, «Itália kulcsa». **Génua**, la superga (a pompás), a róla nevezett öböl-nél, csak Nápoly és Konstantinápoly múlja felül szépségre nézve. Egykoron Velence vetélytársa, most Olaszország legnevezetesebb kereskedelmi városa. Selyem- és gyapotgyárai nevezetesek. 140,000 l. **Spezia**, jó kikötővel.

A Lombárd-Velencei királyságban:

Milánó, a Ticino és az Adda között, melyeket csatornák kötnek össze; itt találkoznak az Alpokról vezető utak. Itália első iparos városa nagy kereskedéssel. Épületei közt kiválik a fehér márványból épített székesegyház. 300,000 l. **Brescia** vasiparral, **Bergamo**, **Cremona**, selyemszövései nevezetesek. **Pávia**, a Ticino mellett, élénk kereskedéssel.

Velence (Venezia), 3 nagyobb és 114 kisebb szigeten épült város, a szigetek csatornák által (canale grande) vannak elválasztva és hidak által összekötve. A középkorban a világ első kereskedelmi városa vala, de a keletindiai út fölfedezése és a török harcok megtörték. Utcái jobbadán csatornákból állanak; de vannak szárazföldi terei is, melyek között a sz. Márk-tere és a Piazzetta kitűnnek. Az elsón a sz. Márk-temploma; a másikon a Doge palotája áll. Vasúti híd köti össze a szárazfölddel.

130,000 l. Padua, nevezetes régi egyetemmel. Vicenza, szép palotákkal. Verona, Mantua, Peschiera és Legnano erődök képezik a híres várnégyszöget.

Emilia tartományban (Romagna, Parma és Modena):

Piacenza, Parma, Modena, Bologna, híres egyetemmel, Ravenna és Ferrara a legfontosabb városok.

Umbriában:

Ancona hadi kikötővel. Loreto, híres búcsújáráhely. Perugia, a hasonnevű tó mellett.

Toscanában:

Flórencz, az Arno mindkét partján, gyönyörű völgyben épült város. Számos műkincsei az olasz műveltség középpontjává teszik; Santa Maria székesegyházában nyugosznak Michel Angelo, Dante, Machiavelli és Galilei tetemei. 170,000 l. Pisa, szép, ferde toronnyal. Livorno, híres tengeri város, a levantei kereskedés középpontja. 86,000 l.

A volt Nápolyi királyságban:

Nápoly, Olaszország legnépesebb városa 463,000 l., a Vezuv tövé-nél, bájos vidéken a hasonnevű öböl mellett. Nápoly kikötőjét képező két félsziget meghosszabbításában esik Ischia (északon) vulkánikus sziget (1883.) és Capri (délen) Tiberius császár palotájának romjaival és a «kék barlangal». Környékén vannak: Portici és Resina. Gaeta, nevezetes hadi kikötővel, Amalfi, a középkorban igen nevezetes kereskedéssel. Reggio a messinai szoros mellett. Brindisi és Tarento emelkedő kereskedelmi városok.

San Marino köztársaságban:

San Marino városa.

Szigetek: Itália keleti partvidékén nagyon kevés sziget van, sokkal fontosabbak a nyugati parton levők, mint Szicília, mely a keskeny Messinai szoros által van elválasztva a félszigettől. Északi partvidékén az Apennini heglánczolat folytatása borítja; keleti része vulkánikus természetű, mint a szomszéd félsziget nyugati partvidéke, hol az Étna 3218 méternyre emelkedik és örök hóval van borítva. Legnevezetesebb városai:

Palermo 200,000 l. és Trapani, jeles kikötőkkel az északi partvidéken. A keleti parton van Messina, jó kikötővel; Catania, az Étna tövé-nél termékeny vidéken, és most már jelentéktelen Siracusa. Délen van Girgenti.

Szicília körül megemlítendők még a Lipari, az Aegadi és a Malta (az angolok birtoka) szigetcsoportok.

Corzica (a francziáké) hegyes szigeten említendők: Bastia és Ajaccio városok.

Szardinia, az előbbtitől a Bonifáció szoros által elválasztva, szintén hegyes, Cagliari városa szép kikötővel van ellátva.

Kisebb szigetek közül említendők; Capraja, Monte Cristo és Elba.